Literatuur

Hans Vaders'

„Het is bij uitzondering de kostbare voorruit van onze auto, meestal betreft het de muskieten die het slachtoffer worden. Alles is oorlog, het leven is oorlog ofschoon het hartstochtelijke leven zich eigenlijk in liefde zou moeten uiten."

DOOR WIM RUTGERS

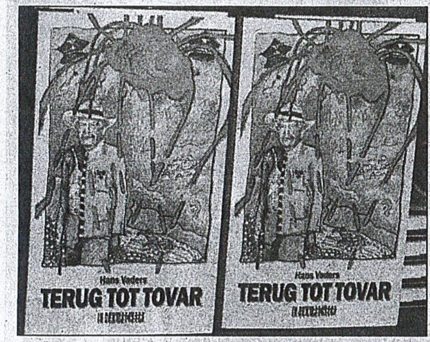

De omslag van het boek.

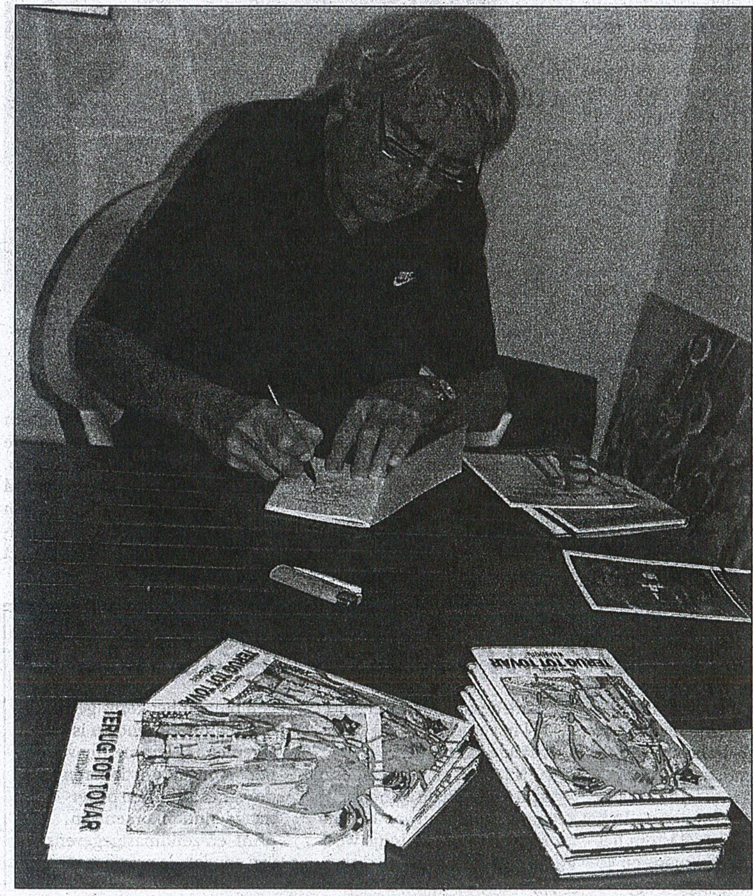

Hans Vaders, tijdens een signeersessie op Curaçao. FOTO JEU OLIMPIO

De nieuwe novelle van Hans Vaders met de alliterende titel 'Terug tot Tovar' eist nauwkeurige lezing door zijn pregnante stijl en gecompliceerde constructie rond een aantal personages, die 'als ongeplaveide wegen elkaar slechts kruisen aan de einder'.

Laat ik bekennen dat ik op een foute manier aan de novelle begon, omdat ik ze in eerste instantie 'gelezen' heb vanaf mijn nachtkastje, met het gevolg dat er niet veel van bleef hangen. Maar het verhaal bleef wel intrigeren en daarom begon ik aan een tweede, nauwkeurige lezing die veel duidelijk maakte wat eerst nogal onsamenhangend leek. Vaders schreef een knap geconstrueerd verhaal dat als alle goede literatuur door zijn meervoudige gelaagdheid meer vragen oproept dan beantwoordt bij de aandachtige lezer en deze daarom dan ook niet loslaat, zoals mij dat ook overkwam.

De Venezolaanse Colonia Tovar werd in 1843 gesticht door een aantal Duitse immigranten uit het Zwarte Woud en heeft zich lange tijd weten te handhaven als een gesloten enclave waarin Duitse taal, cultuur en zeden norm waren en bleven. Het staat daarom symbool voor zekerheid te midden van een onzekere wereld, een bolwerk van de oude Europese wereld te midden van het Zuid-Amerikaanse continent.

Maar zekerheden maken in deze novelle plaats voor verwarring. Deze oude Duits-Venezolaanse geschiedenis wordt in de novelle verrassend verbonden met de tijd van de Tweede Wereldoorlog, maar ook met de Balkanoorlog in het voormalige Joegoslavië en de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog tegen Nederland.

De hoofdpersoon in 'Terug tot Tovar' is een in het leven teleurgestelde oud-danseres en pianiste op leeftijd, Ilse Smiedt, waaromheen de drie personen Wim Liebknecht, Ramón Romero de las Rosas en Socrates Romeo Léon figureren, in de drie ruimtes Colonia Tovar in Venezuela, het Nederlandse Alkmaar en het eiland Curaçao, en in de drie tijdlagen rond verleden, heden en toekomst. Hoofdpersoon Ilse denkt: „Maar dat is het verleden en dat verleden met al zijn herinneringen komt nooit meer terug. Ik wil een toekomst, maar er is geen toekomst meer. Wrakhout, dat ben ik nu..." Dat het nu, het vertel-heden eind december is versterkt dit aspect nog.

Ilse Smiedt werd in 1940 in Buena Vista geboren uit een Nederlandse moeder - Elisabeth - een vroedvrouw afkomstig uit Alkmaar en een Duits-Venezolaanse vader - Helmut Smiedt - die in 1938 werk kreeg bij de raffinaderij, maar al gauw een eigen zaakje begon. Hij werd in de Tweede Wereldoorlog op Bonaire geïnterneerd en er werd naderhand niets meer van hem vernomen. Wij als lezers weten dat hij overleed aan een hartstilstand.

Deze op Curaçao geboren Ilse is nu een frêle oudere vrouw, aan de drank, levend in het verleden. Ze raakte op zestienjarige leeftijd zwanger van een Dominicaanse muzikant, pleegde abortus, waarna Ramón Romero de las Rosas zich over haar ontfermde en haar meenam naar Venezuela, het land van haar vader.

Als het verhaal begint woont ze al een paar maanden in een cabaña van hotel Selva Negra in Colonia Tovar, 'deze oerconservatieve Duitse enclave van schuimend bier, aardbeien, seringen en geurige bramen'.

Het vertelperspectief ligt beurtelings bij een van de verschillende personages of bij een verborgen alwetende vertelinstantie die ook commentaar en algemene beschouwingen ten beste geeft. Door deze wisselende vertelsituatie weet de geconcentreerde lezer meer dan de personages, zelfs meer dan deze ooit zullen weten: dat geeft altijd een prettig gevoel van lezersmacht. Maar het illustreert ook de onmacht van de personages zin te ontdekken waar volgens hen geen rede te vinden valt.

Het Venezolaanse Colon[...] het Zwarte Woud en hee[...] Duitse taal, cultuur en z[...]

Tovar is de plaats waar de hoofdfiguren zich bevonden of bevinden, ook soms gelijktijdig zonder dat ze elkaar werkelijk ontmoeten of herkennen als - innige - familie: 'elkaar onbekende mensen lopen gewoonlijk als schimmige figuren, flat characters in een goedkope B-film, straal langs elkaar heen'. Hoe de echte relatie is tussen Ilse en Wim laat ik aan de lezer te raden over.

Wim Liebknecht, zoon van een Duitse inwoner van Tovar, is historicus in Alkmaar, waar hij geschiedenis doceert aan een middelbare school. Hij heeft een dissertatie afgerond over 2.500 Nederlandse SS'ers die aan het Oostfront in Joegoslavië en Rusland voor de nazi's gevochten hebben. 'Het Nederlandse Schwarze Korps op de Balkan, een analyse van de waarheid', luidt de titel van zijn werkstuk. Hij wil daarmee achterhalen wie zijn vader was, die hij nooit gekend heeft, maar die waarheid zal hij nooit vinden. Promoveren zal voor hem evenmin weggelegd zijn.

Ook Ilse schrijft, evenals Ramón Romero de las Rosas, maar ze schrijven allemaal langs elkaar

Terug tot Tovar

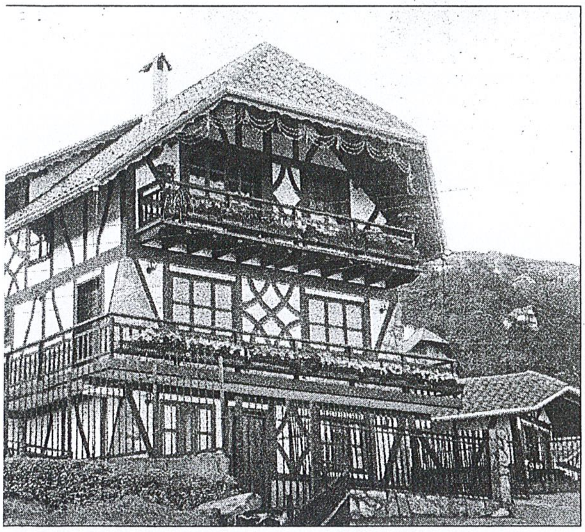

ia Tovar werd in 1843 gesticht door een aantal Duitse immigranten uit
ft zich lange tijd weten te handhaven als een gesloten enclave waarin
den norm waren en bleven. FOTO ANTILLIAANS DAGBLAD

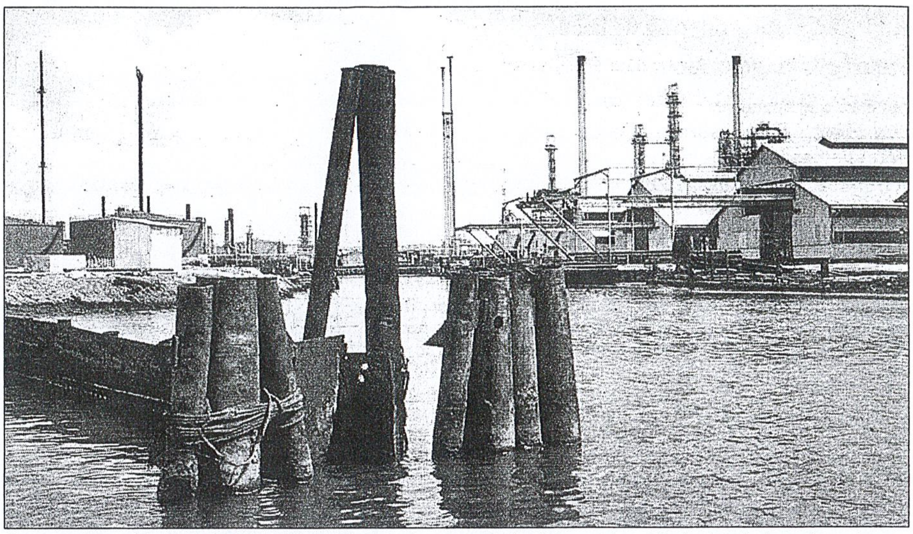

Ilse Smiedt werd in 1940 in Buena Vista geboren uit een Nederlandse moeder - Elisabeth - die in 1938 werk kreeg bij de raffinaderij, maar al gauw een eigen zaakje begon. Op de foto de raffinaderij van het Shellcomplex vanaf het Schottegat gezien. FOTO BOY LAWSON (1964), HET GEHEUGEN VAN NEDERLAND

heen. Ilse vlucht in de fantasie. Ramón probeert met zijn geschrijf in het reine te komen met zijn verleden: 'Een man die in zijn rolstoel gekluisterd aan de schrijftafel zijn slotakkoord dicteert aan het geduldige lijntjespapier...' (17) . Hij weet persoonlijke zaken van de vader van Wim die deze in zijn wetenschappelijke werk niet en nooit zal weten te achterhalen. Maar ze weten het niet van elkaar: parallelle levens lopen naast elkaar, nooit samen. Het nut van zijn schrijven is Ramón overigens ook niet duidelijk: 'Een oude man zou het eigenlijk van rechtswege verboden moeten worden te schrijven, want mijn stijve perkamenten vingers produceren slechts gekleurde verslagen waar niemand volgens mij meer iets aan heeft en ook niet op wacht'. Wat hij schrijft zal aan het einde inderdaad volstrekt zinloos blijken, want verloren gaan.

'Terug tot Tovar' is een dunne novelle, maar weerbarstig samen te vatten. De hier genoemde inhoudelijke aspecten maken het uiteindelijke thema van de novelle knap abstract. Ik gebruik de laatste twee woorden met opzet zo: knap en abstract.

Van het verleden leer je niets en het heden blijkt onkenbaar: 'Het bestuderen van de geschiedenis is toch maar een balsem voor de ziel, je bekijkt door een loep een vreemd land en komt tot de ontdekking dat je verre voorouders daar dezelfde fouten hebben gemaakt die jij nu voortdurend aan het maken bent'. Colonia Tovar staat voor traditie en geborgenheid die onbereikbaar zijn geworden. Ik zie het dieper liggende thema van deze novelle dan ook als het thema van de onkenbaarheid. Waarheid blijkt niet te achterhalen

Het verleden is een onbekend land. In het heden schuiven mensen langs elkaar heen en komen zo ook evenmin achter de waarheid.

Net als in zijn debuut 'Tropische winters' (2001) doorspekt Hans Vaders 'Terug tot Tovar' met opiniërende beschouwingen van een meer journalistieke aard rond historische en actuele politieke omstandigheden die veelal weinig bekend of geheel onbekend zijn. De uitgebreid vertelde geschiedenis van de Nederlandse SS'ers in hoofdstuk drie is zo'n voorbeeld.

De structuur van het verhaal is hecht met zijn vijf hoofdstukken, onderbroken door vier slotakkoorden, afgesloten met een uitgebreide epiloog. De vertelling zit vol herhalingen, onderlinge verwijzingen en spiegelingen. Met deze strakke structuur als uitgangspunt vertelt Hans Vaders zijn verhaal in flamboyante, soms zelfs exuberante stijl, die net als in het debuut nog steeds sterk aanleunt tegen de last van Boeliaanse belezenheid die hij met zich meetorst, met een thema dat aardig in de buurt komt van de Hermansiaanse zinloosheid en zelfs de onzekerheid of men aan de goede of slechte kant heeft gestaan en dienovereenkomstig juist heeft gehandeld. Zo worden de interneringen op Bonaire van Duitsers gedurende de Tweede Wereldoorlog ook als zinloos beschouwd.

Het gevaar van Hans Vaders is dat hij de lezer meesleept, zowel met zijn stijl als in de overdrijving. Dat is overigens een kwestie van lezersvoorkeur en leessmaak. Vijf keer een lijk langs de weg of de rivier; met minder kan Hans Vaders niet toe. Zo is in mijn ogen het vierde hoofdstuk met zijn uitgebreide beschouwingen het minst sterke deel van het verhaal. Het lijkt me dat zijn werk nog sterker zou worden als hij zich beperkte in de talrijke beschouwingen. Op de hoofdweg van zijn verhaal valt genoeg te beleven, waarbij hij de zijpaden kan laten voor wat ze zijn. Dat zou de thematiek ook verdiepen.

Maar daar staan dan toch weer staaltjes van vertelkunst tegenover, zoals het voorbeeld dat Ramón Romero aan het einde van het verhaal nog één keer zijn decoraties opspeldt. En wat te denken van het begin en het einde van het verhaal over de begraafplaats van Tovar met een zin als: 'Het sterft hier van de baby's en kleuters, constateert Liebknecht, wanneer hij de jaartallen op de zerken ingespannen bestudeert'. Wat mij betreft heeft Hans Vaders met zijn novelle 'Terug tot Tovar' zijn schrijftalent onbetwistbaar bevestigd.

Hans Vaders: Terug tot Tovar.
Novelle
Haarlem: In de Knipscheer
2012
102 pagina's
ISBN978 90 6265 697 4

www.indeknipscheer.com

Wim Rutgers

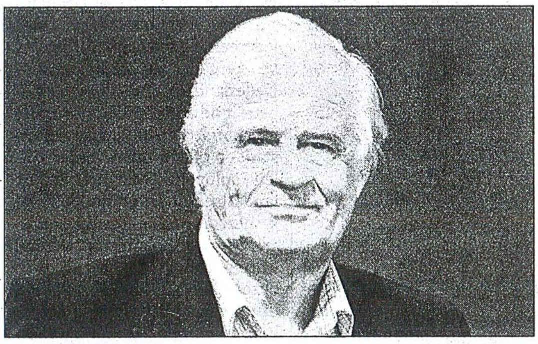

Wim Rutgers

Gerrit Willem 'Wim' Rutgers (Dinxperlo, 19 december 1941) is een criticus, Surinamist en literatuurgeschiedschrijver, werkzaam op het gebied van de literatuur van Aruba, de Nederlandse Antillen en Suriname.

In Suriname werkte hij als leraar Nederlands op het Algemeen Pedagogisch Instituut en het Instituut voor de Opleiding van Leraren in Paramaribo. In 1975 trok hij naar Aruba, waar hij als leraar werkte aan het Collegio Arubano, het Instituto Pedagogico Arubano en de Universidad di Aruba. In 1989 behaalde hij aan de Universiteit Utrecht zijn doctoraaldiploma Literatuurwetenschap en hij promoveerde daar in 1994 bij Wiljan van den Akker en met J.J. Oversteegen als copromotor op het proefschrift Schrijven is zilver, spreken is goud; oratuur, auratuur en literatuur van de Nederlandse Antillen en Aruba. In 2007 werd hij benoemd tot buitengewoon hoogleraar Caribische letterkunde, met bijzondere aandacht voor de letteren in het Papiaments aan de UNA op Curaçao.